

УДК 347.77

М. М. Косьмій

кандидат юридичних наук, доцент
Івано-Франківський університет права
імені Короля Данила Галицького,
кафедра містобудування
вул. Є. Коновальця, 35, Івано-Франківськ, 76018, Україна

РІВНІ ЮРИДИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ МІСТОБУДІВНОЇ ТА АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються проблемні питання правового регулювання інтелектуальної власності та авторського права у містобудівній та архітектурній діяльності. За результатами дослідження, автор доходить висновку, що правове регулювання та захист авторських прав у сфері містобудівної та архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання різних рівнів правових норм, зокрема: конституційно-правових норм, цивільно-правових норм, норм права інтелектуальної власності; норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності. Лише за умови їх комплексного використання можна вести мову про ефективне забезпечення процесу реалізації та захисту авторських прав у цій сфері.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, містобудівна діяльність, архітектурна діяльність, авторське право у містобудівній діяльності, авторське право в архітектурній діяльності.

Постановка проблеми. У будь-якій сфері суспільної діяльності, для якої властива інтелектуальна творчість та її зовнішнє вираження у вигляді певних результатів, важливе значення має правове регулювання та охорона авторства на об'єкти інтелектуальної творчої діяльності. Однією з таких сфер суспільної діяльності є архітектурна діяльність, яка підпадає під дію норм авторського права на об'єкти архітектурної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання містобудівної та архітектурної діяльності, включаючи і право інтелектуальної діяльності у цій сфері, частково виступали предметом наукових публікацій, які виконали Д. Белл [1], М. М. Габрель [2], М. М. Дьомін [4; 5], Т. М. Засланець [6], Є. Є. Ключниченко [7], В. В. Книш [8], М. М. Кушніренко [10], Є. М. Марков [3], В. І. Нудельман [11], А. П. Осітнянко [12], Б. С. Посацький [13], В. Рохчин [16] та ряд інших науковців.

Разом з тим питання інтелектуальної власності в цілому та проблематика авторських прав, зокрема, у сфері містобудівної та архітектурної діяльності потребує додаткового наукового дослідження.

Постановка завдання. Отже, метою даної наукової статті є проблемні питання правового регулювання інтелектуальної власності та авторського права у містобудівній та архітектурній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правова регламентація та захист суб'єктивного авторського права на об'єкти архітектурної діяльності здійснюється на наступних рівнях правового регулювання:

1) загальноправовий (конституційно-правовий) рівень, що забезпечується за допомогою ст. 54 Конституції України;

2) галузевий рівень — забезпечується на рівні Книги IV ЦК України, тобто на рівні галузі цивільного права;

3) підгалузевий рівень — забезпечується на рівні Закону України «Про авторське право і суміжні права» (на рівні такої підгалузі цивільного права, як право інтелектуальної власності);

4) інституційний рівень — забезпечується на рівні інституту правового регулювання містобудівної та архітектурної діяльності.

Доцільним, на нашу думку, є правовий аналіз кожного з цих рівнів правового регулювання авторства у цій сфері.

Відповідно до ч. 1 ст. 54 Основного Закону України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Згідно ч. 2 ст. 54 Конституції України, кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. За ч. 3 ст. 54 Конституції, держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Ч. 4 ст. 54 Основного закону гарантує, що культурна спадщина охороняється законом, а відповідно до ч. 5 ст. 54 Конституції України держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [9].

Саме ж розуміння права інтелектуальної власності закріплене у ч. 1 ст. 418 ЦК України, згідно якої право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Згідно ч. 2 ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності [17].

Отже, в основі змісту права інтелектуальної власності лежать дві групи прав: 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності; 2) майнові права інтелектуальної власності.

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності вміщений у ст. 420 ЦК України, до яких також віднесено художні та літературні твори [17].

Хоча ст. 420 ЦК України буквально не відносить твори архітектури до об'єктів права інтелектуальної власності, проте у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. визначено, що твір архітектури — це твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо) [14]. Більше того, ст. 14

та ст. 15 даного Закону встановлюють відповідно загальний перелік особистих немайнових та майнових прав автора.

Відповідно до ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автору належать такі особисті немайнові права:

1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [14].

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать: а) виключне право на використання твору; б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами [14].

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право), на відміну від особистих немайнових прав, можуть бути передані (відчужені) іншій особі, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

У ч. 4 ст. 15 даного Закону також зазначено, що виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі у реалізації проектів цих творів [3].

На інституційному рівні авторські права на об'єкти архітектурної діяльності визначені у Розділі VI (ст. ст. 29–31) Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 Закону України «Про архітектурну діяльність», об'єктами авторського права в галузі архітектури є: 1) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 2) плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури.

Частина 2 ст. 29 даного Закону визначає суб'єктів авторського права в галузі архітектури. Зокрема, особа (особи), творчою працею якої (яких) створено об'єкти архітектури як об'єкти авторського права, вважається автором (співавторами) цих об'єктів.

Разом з тим співавторами не можуть бути особи, які подають автору об'єкта архітектури технічну, консультаційну чи організаційну допомогу, або такі, що здійснюють організацію проектування і будівництва (реконструкції, реставрації, капітального ремонту), контроль за виконанням зазначених робіт [15].

Зміст авторського права в галузі архітектури ((майнові та особисті немайнові права автора (співавторів) визначені у ст. ст. 30 та 31 Закону України «Про архітектурну діяльність». Відповідно до ст. 30 даного Закону, майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, ство-

рений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта або замовникові (забудовникові) спільно, якщо інше не встановлено договором.

Автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право: 1) на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачено умовами договору із замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює; 2) на внесення змін до не завершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва у разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Використання проекту твору архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва для реалізації допускається тільки одноразово, якщо інше не обумовлено договором, згідно з яким створено проект. Повторне використання такого проекту і розробленої на його основі робочої документації здійснюється виключно за згодою автора з виплатою йому або його правонаступникам авторської винагороди.

Автор об'єкта архітектури як об'єкта авторського права має право на одержання у встановленому законодавством порядку авторської винагороди за його створення і використання [15].

У відповідності зі ст. 31 Закону України «Про архітектурну діяльність», особистими немайновими правами інтелектуальної власності автора (спів-авторів) об'єкта архітектури як об'єкта авторського права є: 1) право фотографувати, здійснювати відеозйомку відповідного об'єкта архітектури як об'єкта авторського права, крім випадків, визначених законом; 2) право вимагати визнання свого авторства (співавторства); 3) шляхом зазначення належним чином свого імені на об'єкті архітектури як об'єкті авторського права, якщо це практично можливо.

Особисті немайнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права належать його автору (співавторам) незалежно від умов договору (контракту) між автором та замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює [15].

Висновки. Таким чином, правове регулювання та захист авторських прав у сфері містобудівної та архітектурної діяльності забезпечується на базі комплексного підходу, який передбачає поєднання різних рівнів правових норм, зокрема: 1) конституційно-правових норм; 2) цивільно-правових норм; 3) норм права інтелектуальної власності; 4) норм інституту правового регулювання архітектурної діяльності.

Лише за умови їх комплексного використання можна вести мову про ефективне забезпечення процесу реалізації та захисту авторських прав у цій сфері.

Список літератури

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. — М. : Academia, 1999. — 956 с.
2. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем / М. М. Габрель. — К. : Видавничий дім А. С. С., 2004. — 400 с.
3. Градостроительные основы развития малых населенных мест / под ред. Е. М. Маркова. — М. : Стройиздат, 1989. — 416 с.
4. Демин Н. М. Управление развитием градостроительных систем / Н. М. Демин. — К. : Будівельник, 1991. — 185 с.
5. Демин Н. М. Проблемы и перспективы реконструкции районов массовой застройки 60–70 годов в Украине / Н. М. Демин, М. В. Бывалина // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. — 2004. — Вип. 13. — С. 101–107.
6. Засланець Т. М. Сучасні тенденції житлового будівництва у містах України / Т. М. Засланець // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель : зб. наук. праць. Спец. випуск: Соціальні напрямки розвитку архітектури та будівництва. — К. : Київ, ЗНДІЕП, 2005. — С. 16–20.
7. Ключниченко Є. Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст / Є. Є. Ключниченко. — К. : Укрархбудінформ, 1999. — 348 с.
8. Книш В. В. Авторське право на об'єкти архітектурної діяльності / В. В. Книш // Концептуальні напрями розвитку архітектури: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 15 грудня 2010 року). — Івано-Франківськ : Вид-во Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2010. — С. 60–65.
9. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України № 2222-IV від 08.12.2004 р. — Х.: ПП «ІГВІНІ», 2009. — 64 с.
10. Кушніренко М. М. Методи передпроектного аналізу в містобудуванні / М. М. Кушніренко. — К. : ІЗМН, 1996. — 164 с.
11. Нудельман В. І. Планувальна організація території / В. І. Нудельман // Містобудування: Довідник проектувальника. — К. : Укрархбудінформ, 2001. — С. 9–12.
12. Осітнянко А. П. Планування розвитку міста / А. П. Осітнянко. — К. : КНУБА, 2001. — 460 с.
13. Посацький Б. С. Основи урбаністики / Б. С. Посацький. — Львів : Вид-во НУ Львівська політехніка, 1997. — Ч. 1. — 116 с.
14. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 13. — Ст. 64.
15. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1999. — № 31. — Ст. 246.
16. Рохчин В. Стратегический выбор города: научный подход / В. Рохчин, С. Жилкин. — СПб. : ИСЭП РАН, 1998. — 112 с.
17. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

М. М. Косьмий

Івано-Франківський університет права
імені Короля Даниїла Галицького,
кафедра градостроїтельства
ул. Е. Коновальца, 35, Івано-Франківск, 76018, Україна

УРОВНИ ЮРИДИЧЕСКОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ НА ОБЪЕКТЫ ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЙ И АРХИТЕКТУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

В статье исследуются проблемные вопросы правового регулирования интеллектуальной собственности и авторского права в градостроительной и архитектурной деятельности. По результатам исследования автор приходит к выводу о том, что правовое регулирование и защита авторских прав в сфере градостроительной и архитектурной деятельности обеспечивается на базе комплексного подхода, который предусматривает сочетание различных уровней правовых норм, в частности: конституционно-правовых норм, гражданско-правовых норм, норм права интеллектуальной собственности; норм института правового регулирования архитектурной деятельности. Только при условии их комплексного использования можно говорить об эффективном обеспечении процесса реализации и защиты авторских прав в этой сфере.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, авторское право, градостроительная деятельность, архитектурная деятельность, авторское право в градостроительной деятельности, авторское право в архитектурной деятельности.

M. M. Kosmiy

Ivano-Frankivsk University of Law named in honor
of the King Danylo Galytskyi,
The Department of Urban Development
E. Konovalets st., 35, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

DEGREE OF JURIDICAL CERTAINTY COPYRIGHT IN THE SUBJECT OF URBAN AND ARCHITECTURAL ACTIVITIES

Summary

The author explores the problematic issues of juridical regulation of intellectual property and copyright of the urban planning and architectural activity. According to the study, he concludes that the juridical regulation and protection of copyright in the field of urban planning and architectural activities is provided on the basis of a comprehensive approach that includes a combination of different levels of juridical norms, in particular: the constitutional law norms; the civil law norms; the law of intellectual property; standards institute juridical regulation of architectural activity. Only if they can be integrated use to talk about the effective implementation process and ensure copyright protection in this sphere.

Key words: intellectual property rights, copyright, urban development, architectural work, the copyright in town, copyright in an architectural work.